

Arkadiusz Domaszek

30 lat od promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego : doświadczenie Kościoła katolickiego w Polsce

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 56/4, 191-195

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**30 LAT OD PROMULGACJI KODEKSU
PRAWA KANONICZNEGO.
DOŚWIADCZENIA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO
W POLSCE**
(Warszawa, 16 października 2013)

Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie dn. 16 października 2013 r. zorganizował międzynarodową konferencję naukową pt. *30 lat od promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Doświadczenia Kościoła katolickiego w Polsce*. W symposium wzięli udział pracownicy, doktoranci i studenci Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, przedstawiciele Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz innych środowisk naukowych. Całość konferencji odbyła się w auli uniwersyteckiej, przy ul. Dewajtis w Warszawie.

W programie zaplanowano dwie sesje, którym przewodniczyli kolejno: ks. dr hab. Piotr Stanisz prof. KUL oraz ks. dr hab. Bartosz Nowakowski. Wszystkich uczestników konferencji przywitał ks. dr hab. Henryk Stawniak prof. UKSW. Natomiast otwarcia spotkania dokonał p. dr hab. Jerzy Cytowski prof. UKSW: prorektor tego Uniwersytetu.

Ks. dr hab. Józef Wroceński prof. UKSW wygłosił pierwszy referat. W swoim przedłożeniu omówił temat: *Kościół partykularny w perspektywie pokodeksowej*. Kodeks Prawa Kanonicznego, nawiązując do uchwał Soboru Watykańskiego II oraz w oparciu o prawo posoborowe, rozpoczął proces kształtowania nowej struktury Kościołów partykularnych. Prawo powszechne zobowiązywało jednocześnie, zwłaszcza biskupów diecezjalnych, do rewizji prawa partykularnego, do wydawania przepisów zmieniających istniejące instytucje, do tworzenia nowych organów i uchwalania norm nacechowanych ożywczym duchem Soboru. Autor na początku scharakteryzował rzeczywistość Kościoła powszechnego, dlatego że wspomniany Sobór ujmuje Kościół partykularny właśnie w optyce Kościoła powszechnego. W podsumowaniu prelegent stwierdził, że Kościół w Polsce w swoich strukturach przejął w pełni ducha i literę doktryny soborowej i prawa kodeksowego. Niemniej należy jednak postulować, aby w Kościele polskim nastąpiło większe otwarcie się na wiernych świeckich.

Następnie ks. dr Waldemar Barszcz, który pracuje w Kongregacji Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, wystąpił z referatem: *Nowe formy życia konsekrowanego w latach 1983-2013. Sytuacja na świecie i w Polsce*. Prelegent przypomniał, że zatwierdzanie nowych

form życia konsekrowanego jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej. Za nową formę życia konsekrowanego można uznać tylko taką wspólnotę wiernych, która przede wszystkim kieruje się normami kanonicznymi, tradycyjnie wskazywanymi, jako wspólne dla wszystkich instytutów życia konsekrowanego, i które są zawarte w kanonach 573 - 605 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. Wymieniona Kongregacja od samego początku uznawała za *nowe* formy życia konsekrowanego te, które nie mogą być zakwalifikowane do już istniejących form indywidualnych lub kolektywnych. Istotnym punktem odniesienia w dyskusji nad tym tematem są wskazania adhortacji apostoelskiej *Vita consecrata*. Poszczególni biskupi diecezjalni nie są wyłączeni z procesu rozeznania nowych form, wręcz przeciwnie posiadają szczególnie, bardzo ważne i odpowiedzialne zadania w tej przestrzeni. Następnie prelegent zarysował sytuację nowych form w świecie. Stwierdził, że można doliczyć się 30. takich struktur. W grupie tej znajduje się m.in. siedem instytutów erygowanych przez Stolicę Apostolską oraz instytuty erygowane przez biskupów diecezjalnych, po uprzednim uzyskaniu zgody od tejże Stolicy. W Polsce nie rozwinęły się nowe formy życia konsekrowanego, ale za to te istniejące w innych krajach dotarły do naszego kraju. Także inne dykasterie Kurii Rzymskiej zatwierdzają nowe formy życia wspólnego, tym niemniej tylko Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego jest uprawniona do zatwierdzania publicznych form życia konsekrowanego. Rozkwit życia konsekrowanego w jego nowych odsłonach stawia pytanie, czy zjawisko to jest znakiem czasów, zdolnym do zainspirowania koniecznych zmian w formach dotychczas istniejących, czy też jest nowym wzorcem życia konsekrowanego, które stanie się bardziej odporne na aktualny kryzys tego życia.

W trzecim referacie ks. prof. dr hab. Wiesław Wenz podjął zagadnienie *Nauczycielskie zadania Kościoła: na straży nienaruszalności depozytu wiary i ministerialnego posługiwania przekazywanego Słowem i prawdą*. Prawodawca kościelny zachęca do nieustannego pogłębiania *depozytu wiary* oraz zachowania jego nienaruszalności, jak i pielęgnowania jedności we wspólnocie wszystkich wyznawców Chrystusa. Przekazywanie, jak i ochrona *depozytu wiary*, jest prawem i obowiązkiem Kościoła. Celem wypełnienia luki prawnej z kan. 750 Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz kan. 598 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, Jan Paweł II wydał list apostoelski *Ad tuendam fidem* w 1998 r. Treść dokumentu podkreśliła obowiązek zachowywania prawd ogłaszanych w sposób definitywny przez Magisterium Kościoła. Równie ważnym była nota do tego listu wydana przez Kongregację Nauki Wiary:

Wyjaśnienie doktrynalne z 1998 r. Prelegent przybliżył zebrany także inne dokumenty Magisterium Kościoła, które dotyczą ministerialnego przekazywania Słowa Bożego, prawd wiary i nauczania, a zarazem chronią *depozyt wiary*, m.in. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów* z 1997 r. Instytucjonalna ochrona przekazywania *depozytu wiary* szczególnie opiera się na pracy Kongregacji Nauki Wiary oraz jest zadaniem spoczywającym na biskupie diecezjalnym. W dalszej kolejności zostały przybliżone normy kodeksowe, które służą nienaruszalności wiary. W zakończeniu zostały wywołane niektóre ze współcześnie kwestionowanych prawd wiary.

Po trzech wystąpieniach nastąpiła dyskusja. W trakcie jej trwania uczestnicy podjęli temat władzy biskupa diecezjalnego. Zastanawiano się nad recepcją wskazań Soboru Watykańskiego II oraz tym, które terminy zastosowane w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. lepiej oddają ducha Soboru. Wydaje się, że określenie „biskup diecezjalny” bardziej wyraża pasterski wymiar władzy biskupa, niż termin „ordynariusz”. Równie ciekawa dyskusja dotyczyła Kościoła partykularnego, czy jego relację do Kościoła powszechnego lepiej wyraża termin „pars” czy „portio”. W okresie po Soborze Watykańskim II rozwinęły się nowe formy struktur kościelnych, np. ordynariaty połowe czy prałatury personalne, co rodzi nowe pytania wokół definicji Kościołów partykularnych. Również w trakcie dyskusji podniesiono zagadnienie synodów diecezjalnych. Aktualnie służą one m.in. rozważeniu zagadnień duszpasterskich. Tym niemniej nie powinny zatracić swego wymiaru prawnego, by nie tylko opisywać doświadczenia kościelne, ale również je normować.

Po przerwie, drugą sesję rozpoczęło wystąpienie ks. prof. dr hab. Zbigniewa Janczewskiego na temat: *Recepcja Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. w zakresie prawa o sakramentach w prawodawstwie Konferencji Episkopatu Polski i II Polskiego Synodu Plenarnego (chrzest, bierzmowanie, Najświętsza Eucharystia, pokuta, namaszczenie chorych, święcenia)*. Prawodawca powszechny przewiduje dostosowanie norm kodeksowych do warunków lokalnych, panujących w różnych krajach. Liczne przepisy wydane przez Konferencję Episkopatu Polski i II Polski Synod Plenarny wyjaśniają normy prawa powszechnego i je uszczegóławiają, a także zmieniają niektóre dyspozycje, w zakresie przewidzianym przez Kodeks z 1983 r. Między innymi nakazano wprowadzenie specjalnej formacji katechistów, tj. osób pomagających duszpasterzom podczas przygotowania dorosłych katechumenów. Synod Plenarny zwrócił uwagę na formację rodziców i chrzestnych przed chrztem ich dzieci. Osoby przystępujące do bierzmowania mają zostać włączone w pełni

życia swojej parafii, poprzez działające w niej grupy duszpasterskie. A w katechezach przed bierzmowaniem, oprócz kandydatów, powinni uczestniczyć ich rodzice i świadkowie sakramentu. Kandydatom do bierzmowania zaleca się pozostanie przy imionach chrzcielnych. Drugi Polski Synod Plenarny podniósł wiek wymagany od przystępujących do tego sakramentu (15-16 rok życia). Natomiast Konferencja Episkopatu Polski określiła wiek sprawujących funkcję nadzwyczajnych szafarzy Komunii św. oraz posługę akolituatu. Konferencja Biskupów wprowadziła w Polsce możliwość ustanawiania stałych akolitów świeckich. W zakresie sakramentu pokuty Synod Plenarny nakazał duszpasterzom codzienne, regularne dyżury w konfesjonalach, szczególnie wieczorem przed niedzielami i większymi świętami. Zasadniczo należy spowiadać wiernych poza czasem celebrowania Mszy św. Normy synodalne podkreślają również potrzebę wspólnotowej celebracji sakramentu pokuty, poprzez odprawianie specjalnych nabożeństw pokutnych połączonych ze spowiedzią. W 2003 r. Konferencja Episkopatu Polski określiła warunki do wyświęcania w kraju diakonów stałych. Wskazano osoby odpowiedzialne za formację przyszłych diakonów. Ustalono ponadto niektóre wymogi dotyczące stroju tych diakonów oraz odmawiania liturgii brewiarzowej.

Następny mówca, ks. dr hab. Dariusz Walencik prof. UO rozwinął zagadnienie: *Księga V Dobra doczesne Kościoła – praktyka Kościoła katolickiego w Polsce*. Na początku omówił on cechy charakterystyczne dla kościelnego prawa majątkowego. Następnie przedstawił uprawnienia ustawodawcze biskupów diecezjalnych oraz efekty realizacji tych uprawnień w Polsce, na poziomie diecezjalnym, regionalnym oraz Konferencji Episkopatu. W kolejnym punkcie swego wystąpienia zasygnalizował potrzebę utworzenia wewnątrzkościelnego funduszu ubezpieczeń osób duchownych. Prelegent stwierdził, że recepcja norm kościelnego prawa majątkowego w Polsce nastąpiła w niewielkim zakresie. Między innymi brakuje szczegółowych rozwiązań prawnych zarówno na poziomie Konferencji Episkopatu Polski, jak i w wielu diecezjach. Zauważa się także brak unifikacji stosowanych praw i zwyczajów partykularnych. Różnorodność istniejących rozwiązań prawnych prowadzi do znacznego zróżnicowania w poziomie dochodów i życia duchownych w poszczególnych diecezjach, a nawet pomiędzy parafiami tego samego Kościoła partykularnego. Podjęcie dyskusji kanonistycznej oraz prac prawnych nad wprowadzeniem jednolitego systemu wynagradzania osób duchownych i powołaniem do istnienia kościelnych instytucji gwarantujących im odpowiednie zabezpieczenie społeczne wydaje się być jedną z ważniejszych potrzeb Ko-

ścioła katolickiego w Polsce. Zwłaszcza w perspektywie przygotowywanej likwidacji Funduszu Kościelnego.

W ostatnim wystąpieniu ks. prof. dr Zbigniew Suchecki, który jest związany z Papieskim Wydziałem Teologicznym Seraphicum w Rzymie, wypowiedział się na temat: *Ewolucja norm prawa karnego po promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.* Autor wystąpienia jest m.in. znawcą kościelnego prawa karnego. Przybliżył on wymieniony zakres prawa kanonicznego. Ze względu na rozwój pozakodeksowych norm karnych, np. w zakresie ochrony sakramentów, czy przestępstw seksualnych duchownych wobec nieletnich, zauważa się aktualnie potrzebę całościowego przepracowania kościelnego prawa karnego.

Po zakończonych referatach nastąpiła dyskusja. Zainteresowanie wzbudziła kwestia kościelnych dóbr doczesnych. Ewentualne zmiany Funduszu Kościelnego wpłyną na finansowanie instytucji kościelnych. Wydaje się, że istnieje potrzeba wypracowania nowych rozwiązań wewnątrzkościelnych, np. struktur bratniej pomocy kapłańskiej, czy diecezjalnych instytucji utrzymujących duchownych. Prawo powszechne Kościoła, zwłaszcza w piątej księdze Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., daje wiele możliwości wprowadzenia szczegółowych rozwiązań natury finansowej. W polskiej rzeczywistości brakuje jednak decyzji kościelnych, które adaptują ogólne rozwiązania prawne do sytuacji partykularnej. Brak stosownych decyzji prawno-kanonicznych ze strony Konferencji Episkopatu Polski, z konieczności staje się wyzwaniem dla polskich sądów. Wydaje się, że przydatnym byłoby podpisanie odrębnego konkordatu parcyjalnego, który ująłby zagadnienia dóbr doczesnych Kościoła w Polsce.

Podsumowania obrad dokonał ks. dr hab. Arkadiusz Domaszek. Konferencja pokazała perspektywę stosowania Kodeksu Prawa Kanonicznego w polskiej optyce kościelnej, tak w zakresie Kościoła partykularnego, prawa zakonnego, nauczycielskiego zadania Kościoła, prawa o sakramentach, dóbr doczesnych i prawa karnego. Należy wyrazić wdzięczność organizatorów i uczestników konferencji za trud przygotowania ciekawych, a przecież nielatających referatów, które intelektualnie ubogaciły słuchaczy. Każde sympozjum jest okazją, aby odkryć nowe nieznane przestrzenie wiedzy. Konferencja nie tylko ugruntowała wiedzę, ale również pokazała nowe horyzonty dla dalszych badań naukowych oraz potrzeby rozwiązań praktycznych. Normy Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. są nieustannie konfrontowane z wyzwaniami struktur i społeczności kościelnych w Polsce.

ks. Arkadiusz Domaszek SDB